

(Літня казочка)

— Гандзю, Гандзуню! Сиди мені, небого, дома, бо я піду в ліс на губи!

— Візьміть і мене з собою, мамуню! — говорить маленька Гандзя, ламаючи свої тонкі губки. — Мені самій страшно в хаті!

— А йди, йди! Така вже стара дівка виросла та й їй у ясний день у хаті страшно! Далі віддаватися захочеш, а в хаті боїшся! Стидайся! І як я візьму тебе в ліс? Хіба ти зможеш ходити по лісі?

— Ой, зможу, мамуню, зможу, не бійтеся, — говорить Гандзя, повеселівши.

— Ні, ні, сиди в хаті! Там, у лісі, мавки, — знаєш, такі з зеленими косами! Вони беруть маленьких дівчаток.

— О, я не боюся мавок, мамуню! Мені ген-то снилася одна, — так любо ми бавилися! А вона все смієся до мене — правда, мамуню, що мавки сміюся, так голосно-голосно! — та й каже: "Гандзю, куку!" А я кажу: "Я тут!" А вона каже: "Ходи, Гандзю, в ліс, там у нас такі гойданки, у-у! у-у!" Візьміть мене, мамунцю, візьміть, може, її побачимо! Я так би хотіла погойдатися з нею!..

— А йди, йди, дурна! Щось також говориш! От сиди в хаті, я позамикаю двері, ніхто сюди не ввійде. А я незабаром вернуся, не бійся!

Мати пішла. Залізний ключ закалатав у дверях, засуваючи дерев'яний засув. Гандзя заплакала в хаті.

— Чому мене мама не хотіли взяти? Я була би побачила мавку! А там, у лісі, так гарно, тихо, зелено, тепло!.. Ой, тоті мама! Тут мене замикати в хаті... а самі в ліс пішли, самі...

Хата, де жила Гандзина мати, стояла на самім краю села. З трьох боків, не дуже далеко, виднівся густий, темний, вічно тужливий ліс, що шумів раз у раз та заводив якусь таємничу пісню. Дивна то пісня. Деякі її ноти щемлять у серці, мов недавня ледве загоєна рана; інші рвуть думку з собою в темну пахучу безвість, у якийсь безмежний непрозорий простір; інші порушують самі глибокі і сильні струни в людській душі, будять бажання життя, енергію, охоту до невтомної праці, світлої будущини, а ще інші навівають якусь невідому глибоку тугу на серце.

Гандзя родилася серед гомону тої пісні; відколи могла чути тони, чула найбільше її, і не диво, що та пісня причарувала всю її нервову істоту. В сні і на яві вона прислухалася до неї зимовими вечорами, коли ревла буря і ліс стогнав, як тисячі ранених на побоєвищу; любивалася нею весною, коли теплий вітер ледве-ледве ворухив вогкі ще, безлисті, а вже свіжими соками налиті гіллячки; прислухалася до неї в пекуче літнє полуднє, коли вітру не було чутно, а проте по верхів'ях лісових дерев ходив якийсь таємний шепіт, мов зітхання або мов сонне лепотання задріманих на сонячній спеці дерев. Дитяча уява день і ніч блукала по лісі, знаходила в його голосах відгомін своїх дрібнесеньких, а проте для неї таких важних і величних радощів і терпінь. От тим-то й не диво, що та лісова пісня причарувала всю нервову, тендітну Гандзину істоту. Ві сні й на яві у неї все одно та одно на думці — ліс і його тайники. Що найкращого, найприємнішого затишила вона в своїм коротенькім житті (їй було всього п'ять літ), усе те нерозлучно в'язалося з лісом.

Ах, як радо, з якою розкішшю слухала вона казок про лісових духів, про ті напівстрашні, напівпринадні твори людвої фантазії, а особливо про мавок з білим, як березова кора, личком і з довгими зеленими косами! Вона не могла зрозуміти, чого інші діти бояться мавок. Адже ж вони такі гарні, такі добрі для добрих дітей, так радо бавляться з ними серед лісової зелені гойдаються на довгих тонких березових гілках (ах,

Гандзя так любила гойдатися!) і сміються так весело, співають так пречудово! їх голоси, мов срібні дзвіночки, дзвеніли не раз у Гандзиних снах, і вона була така щаслива, слухаючи їх здалека... Але вона ще ніколи не бачила мавок на очі. Який жаль, що мама не хотіли сьогодні взяти її з собою в ліс! Сьогодні була б певно побачила мавку, о, певно! Адже ж їй недармо снилися мавки вже кілька ночей, співали, сміялися так голосно-голосно, гойдалися на гілках а все кликали її до себе, в ліс...

— Гандзю, куку! Гандзю, куку! — кликали вони, ваблячи її до себе своїми білесенькими руками. — Ходи до нас до лісу! У нас так тепло, так весело, так любо! Ади, які у нас коси! — і у тебе така буде! Ади, які у нас гойданки! — і ти на такій будеш гойдатися! У-у! у-у! Ходи, ходи!.. Гандзя заплакала. Вона озирнулася по хаті. Як тут нужденно, вогко, понуро! В кутах діди стоять — страшно! їй пригадалася приказка, якою втишували її, коли часом плакала:

Лізе кусіка

З-за сусіка!

Зуби зазубила,

Очі заочила,

Руки заручила,

Ноги заножила!

В серці їй острий ножище,

В плечах їй дубовий колище!

Вона затремтіла і тривожно поглянула на стелю, в якій стримів забитий чорний, грубий, дерев'яний гак, дивачно понакарбовуваний. Сей гак в її уяві був "кусікою". Вона, лежачи в постелі, не раз довго вдивлювалася в нього і все почувала таємний страх; усі страшні повісті, які їй наговорила баба, вона в'язала з тим гаком. І тепер у німій тривозі вона почала вдивлюватися в кусіку, і чим довше дивилася на неї, тим виразніше їй здавалося, що ся кусіка жива, що се така стара, погана, зморщена баба з величезною торбою, в яку забирає малих дітей. Ось вона випростовується, тупає своїми дерев'яними ногами, лізе, лізе чимраз ближче до Гандзі!.. Гандзя заверещала, перелякана, і скочила з припічка на землю, відси вилізла на лаву, до вікна. Там було ясніше. Вона оглянулася на хату — нічого; несміло зирнула на кусіку: вона не рушається, але чорна, горбата, страшна, як була вперед. Але надворі, ах, надворі так ясно, так тепло! З вікон видно ліс, — ах, там, певно, мавки гойдаються, чекають на неї!.. Ні, вона не видержить у тій поганій хаті, з тою страшною кусікою, вона вилізе крізь вікно надвір і побіжить у ліс, на хвилю, заки верне мама, побавитися з мавками. А як не верне? Як мама прийде швидше, то буде бити. Ні, мама не прийде швидше, адже ж вона буде ось тут на окопі, побачить маму, як буде йти з лісу з грибами.

Гандзя вилізла вікном із хати. Легкий літній вітерець обвіяв її теплом, розвіяв її коротке біле, мов льон, волосся, викликав живішу краску на бліде личко, тільки очі палали якимось гарячковим огнем, як уперед. Побігла через обору до ліси. Чулася такою легкою та сильною серед того тепла, в тім свіжім повітрі, навіянім запахом нив у розцвіті. Ліса була трошки підхилена; отворити її Гандзя не здужала б, — куди ж її малесеньким слабим ручкам до такого тягару! Вона, мов мишка, пролізла крізь вузький розтвір, крізь який хіба кітка могла би пройти вигідно, і з усміхом радості на устах, тремтячи всім тілом, опинилася на вигоні, супроти поля. Вітер дмухнув різче на її лице. Гандзя була лише в одній сорочині, довгій до кісток і підперезаній червоною крайкою. В першій хвилі вона почула щось ніби холод. Але ні, се тільки так їй здавалося, адже сонічко ось як гріє, де ж тут холодно!..

Півперек поля тягнеться вузенька стежка до лісу. Гандзя знає добре сю стежку, по ній вона найрадніше, любить бігати, з неї виразно видно ліс! Ось він, великий, сумрачний, гомінкий! У Гандзі дух захопує з радості, що ось іще хвильку бігти, і вона буде в лісі, сама!

Вона біжить, тільки що якось не може так швидко бігти, як давніше. Жито поважно хитає колоссям, коли вона, біжучи, пересуне ручкою по стеблах. Як вона любить тепер оте жито, ті блаватки та цвітки куколю, що де-де блискають, мов сині та рожеві зірки серед лісу золотистих стебел!..

— Мавко! Мавко! — кричить Гандзя з радості, біжучи стежкою. — Я йду вже, біжу, ади, як швидко! Будемо бавитися.

Чимраз голосніше та виразніше гомонить вічна лісова пісня. Гандзя ловить її вухом, упивається нею. Серед шуму та гомону листя вона виразно чує щось немов різке плюскання рибок у чистій кришталевій воді: се сміх та радісні крики мавок. Вона чує навіть, як вони кличуть її до себе.

— Гандзю, куку! Гандзю, куку!

Але як же вони близько! Ось тут-таки за окопом, аякже! Любі мавочки, вони, певно, прийшли за мною сюди! Та й що не боялися! Адже якби їх люди спіймали, то забрали б їх у торбу, аякже!.. Дали би тій поганій кусіці в торбу! Але ні, вона не дала би мавок, вони такі добрі, такі гарні!..

— Мавко! Мавко! — кричить Гандзя щосили. — Я вже тут, я зараз надбіжу, ще лише дрібочку, зачекай!

Ах, ось уже й ліс! Який тихий, величезний, понурий! Берези гріються на сонці і світять здалека своєю білою корою. Їх довгі віти, мов зелені коси, позвисали додолу і колишуться з вітром. Ось тут десь і мавки зараз

будуть. Га, певно, поховалися перед Гандзею, але вона закличе їх, вони зараз повибігають, засміються голосно в своїх кутиках...

— Мавко! Мавко! Я вже тут, тут, тут! Ходи, будемо бавитися!

Гай! Он засміялася одна, але як далеко! Ах, друга, третя! Адже ж Гандзя знала, що вони не витримають довго в схованці. Ах, який чудово дзвінкий їх сміх! Як любо кличуть вони Гандзю з собою! Тут темно, а там далі так ясно, там повно зілля, такого гарного, пахучого!.. Там гойданки такі легенькі. Ох, Гандзя побіжить за ними, адже ж се не дуже далеко!

* * *

Вже вечоріло. Гандзина мати давно вернула з губами додому і весь день ходила по селу, питаючи за Гандзею. Її ніхто не бачив. Бідна мати чим ближче до ночі, тим тривожніше бігала від хати до хати, але Гандзі не було ані сліду.

— Та й то, видите, нещастя моє! Якесь уродилося таке слабеньке та мізерне, а тепер уже з місяць, то раз у раз як що говорить, то ніби в горячці! Наговорили їй нашибоваті баби про якихось мавок, а вона раз у раз про них, і в сні лише мавки та мавки! Скарана моя година! А де тепер поділася, то вже господь знає. Та й то вона ніколи не звикла бігати далеко, все пильную та не пускаю...

Але Гандзі як не було, так не було. Вечором мати з плачем упросила кількох людей, щоб ішли в ліс шукати. Але й ніч минула, знайти не могли нічого. Минув і другий день. Гандзі не було. Як побивалася, куди бігала за той день бідна мати, того й не сказати. Аж на третій день, рубаючи дрова в лісі, здибали люди маленьку дівчинку під березою. Вона лежала, обнявши міцно березу заков'язлими ручками. Отворені очі не блищали вже, тільки на устах застив розкішний усміх; видно, Гандзя тільки що перестала бавитися з мавкою.